

Суттибаев Н.А.,
Түлеубаева Б.Б.,
Бекмашева Б.Н., Исабаева Б.К.

**Кәсіби-шеттілдік даярлауда
шетел тілі мұғалімінің
мәдениетаралық қатысымдық
құзыреттілігін дамыту**

Осы мақалада кәсіби-шеттілдік даярлауда шетел тілі мұғалімінің мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілігін дамыту туралы айтылады. Шетел тілін оқытудағы мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру, мен шетел тілін білу мәдениетаралық өзара әрекеттің сәтті болуы мақаланың негізгі мақсаты болып табылады. Шетел тілін білу мәдениетаралық қатысымдықтың сәтті жүруіне кепілдік бермейді. Көп зерттеушілердің пікірі бойынша білім алушылар өзара мәдениетаралық қатысымдыққа дайын еместігі және шетел тілінің мәдениетін біліп оқудың маңыздылығын толығымен бағаламайды. Шетелдік ғалымдардың пікіріне сүйене отырып, шетел тілі сабағындағы қатысымдық құзыреттіліктің маңыздылығына көз жеткізуге тырыстық. Сондықтан мәдениетаралық қатысымдықты дамыту қажет. Қатысымдық құзыреттілік, қарым-қатынас шарттарының, шет тілдік сөйленісте ана тілі мен шетел тілінің айырмашылықтарын ажырата білу қабілеттерінен тілдік құралдарды тілдесудегі қызметінің бір түрін екінші түріне, сондай-ақ белгілі бір жағдаяттан, екінші жағдаятқа саналы және автоматты түрде көшіре білуден тұратын құрылыс тетіктерін және айтылыстың қайта сөйленімдерін меңгертуін бейнелейді. Қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру қарым-қатынас аясын кеңейтуге және тілдесу қарым-қатынасы бойынша серіктесімен бірге ыңғайлы іс-әрекетке дайындыққа жетелейтін қоғам үшін, сонымен қатар міндетті орындауға қатысушылар үшін өзекті болып саналатын ана тілін меңгертудегі шешуші құрал болып табылады.

Түйін сөздер: мәдениетаралық, қатысымдық, құзыреттілік, шет-тілдік, тілдесуді дамыту.

Suttibayev N.A.,
Tuleubayeva B.B.,
Bekmasheva B.N., Issabayeva B.K.

**The development of intercultural
communicative competence in
foreign language professionals
training**

This article is about the development of intercultural communicative competence in professional training of a foreign language teacher. Formation of intercultural communicative competence in foreign language teaching, being ready to communicate in a foreign language is the main goal of education. Knowledge of a foreign language does not guarantee successful intercultural interaction. According to most scholars the students are not ready for intercultural communication and do not fully evaluate the importance of studying foreign culture. When learning a foreign language, it is very important to develop communicative competence. Based on the opinion of foreign scholars, we have seen how important the communicative competence in the foreign language lessons. It is necessary to focus attention on the development of communicative competence.

Key words: intercultural communicative competence, foreign, communication, development.

Суттибаев Н.А.,
Түлеубаева Б.Б.,
Бекмашева Б.Н., Исабаева Б.К.

**Развитие межкультурной
коммуникативной
компетенции преподавателя
иностранного языка
в профессиональной
подготовке**

В данной статье говорится о развитии межкультурной коммуникативной компетенции преподавателя иностранного языка в профессиональной подготовке. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции в обучении иностранному языку предполагает быть готовым к общению на иностранном языке, что является основной целью обучения. Знание иностранного языка не является гарантией успешного межкультурного взаимодействия. По мнению большинства исследователей обучающиеся не готовы к межкультурному общению и не до конца оценивают важность обучения иностранной культуре. Основываясь на мнениях зарубежных ученых, мы убедились, как важна коммуникативная компетенция на уроках иностранного языка. Поэтому необходимо повышать коммуникативные компетенции. Коммуникативные компетенции отражают овладение механизмами построения и перефразирования высказывания, включающей условий общения, умение реализовать в иноязычной речи различия между родным и иностранным языком, осуществлять сознательный и автоматический перенос языковых средств из одного вида речевой деятельности в другой, из одной ситуации в другую.

Ключевые слова: межкультурные коммуникативные компетенции, иностранный язык, общение, развитие.

**КӘСІБИ-ШЕТТІЛДІК
ДАЯРЛАУДА ШЕТЕЛ
ТІЛІ МҰҒАЛІМІНІҢ
МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ
ҚАТЫСЫМДЫҚ
ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН
ДАМЫТУ**

Мәдениетаралық қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру, шетел тілінде сөйлеуге дайын болу оқудың негізгі мақсаты болып табылады. Шетел тілін білу мәдениетаралық өзара әрекеттің сәтті жүруіне кепілдік бермейді. Көп зерттеушілердің пікірінше білім алушылар мәдениетаралық тілдесуге дайын емес және шеттілдік мәдениетті үйренудің маңыздылығын жете бағаламайды.

Білім алушыға қатысымдық құзыреттіліктің даму белгілері:

1. Лингвистикалық құзыреттілік – фонологиялық, лексикалық, грамматикалық құбылыстарды білу; тілдік құралдармен оқып жатқан елдің тілдің жүйелі білу; грамматикалық дұрыс сөйлемдерді продукциялай білу; лингвистикалық талдау жасай білу.

2. Социолінгвистикалық құзыреттілік – тілдік формаларды таңдай білу, мәтінге байланысты оларды пайдалану және қайта құру; тілдік және тілдік емес тілдесуді жүзеге асыра білу.

3. Дискурсивтік құзыреттілік – оқу үдерісі кезінде жағдаятқа байланысты мәтіннің құрылымы; мәтінді жүйелей білу; қатысымдық мақсатқа сай келетін дискурс түрін таңдай білу; диалог жүргізе білу.

4. Социомәдени құзыреттілік – оқып жатқан елдің тілдік мәдениетін білу; балама лексикасын білу; бағдарламалар мен фильмдер көру кезінде тарихи-мәдени оқиғаларды дұрыс түсіндіре алу; астарлы ойларды түсіне білу.

5. Стратегиялық құзыреттілік – мәтіннің мазмұнын атауына, кіріспесіне немесе белгілі жүйесіне (кесте, график, диаграмма) қарап анықтай білу; сөйлесу кезінде таныс емес сөздердің мағынасын жағдаятқа қарай түсіне білу.

6. Әлеуметтік құзыреттілік – оқып жатқан тілдегі елдің негізгі құндылықтары мен салт-дәстүрлерін білу; негізгі әлеуметтік проблемаларын білу; серіктеспен қарым-қатынасқа түсе білу; өзін жағдаятқа байланысты ұстай білу.

7. Ақпараттық құзыреттілік – шеттілдік деректерден керекті мағлұматтар таба білу; мағлұматты бір жүйеден екіншісіне аудара білу (кестеден мәтінге, көзбен шолудан кестеге); құрылған мақсатпен құрылған мағлұматтың мазмұның бере білу; оқу үдерісінде мағлұматтық технологияларды (интернет, аудио, видео, БАҚ және т.б.) пайдалана білу [1].

М.К. Кабардовтың пікірінше, қатысымдық құзыреттілік – бұл этно және әлеуметтік-психологиялық үлгі-нұсқаның, стандарттың, стереотиптердің жүруі [2]. Ал И.А. Зимняяның айтуынша, қиын қатысымдық дағдылар мен іскерліктерді меңгеру, жаңа әлеуметтік құрылымда теңбе-тең іскерлігін қалыптастыру және сөйлесу кезінде шектелу, ырымдары, салт-дәстүрлер, сөйлесу әдебін білу, сыпайылық таныту; ұлттық ділге тән қатысымдық әдісте бағдар ұстау [3].

А.В. Хуторскийдің айтуынша, оқу үдерісіне өту үшін құзыреттілікті іскерлік формасында беру керек. Бұл жағдайда құзыреттілік өзі сәйкес келетін оқу әдісінің мәнін анықтайтын болады. Ол келесі мысалдарды қатысымдық құзыреттілік тұжырымдамасына ұсынады;

- өзін ауызша және жазбаша елестете алу, сауалнама, өтініш, түйіндеме, хат, құттықтау хат жазу;

- өз сыныбын, мектебін, елін мәдениетаралық тілдесу жағдаятында елестете алу, бұл үшін шетел тілі білімін қолдану;

- айналадағы мен алыстағы адамдармен және оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін меңгеру;

- ауызша хабарлама айту, сұрақ қоя білу, диалогты жақсы өткізу;

- түрлі сөйлесу іскерліктерін (монолог, диалог, оқу, хат), лингвистикалық және тілдік құзыреттіліктерді меңгеру;

- топта бірлескен іскерлік тәсілдерін, тілдесу жағдаятында әрекет негіздерін меңгеру; ымырларды іздеу және таба білу;

- көпмәдениеттік, көпэтникалық және көп-конфессионалдық қоғамда тарихи күретамыр және әртүрлі ұлттық жалпылық пен әлеуметтік топтардың дәстүрлерді білудің негізінде құрылған позитивтік дағдылар тілдесуіне ие болу [4].

Қатысымдық құзыреттіліктің келесі құрамдас бөліктер көрініс алады:

1-кесте – Қатысымдық құзыреттілік

Лингвистикалық құзыреттілік
Дискурсивтік құзыреттілік
Әлеуметтік құзыреттілік
Социолингвистикалық құзыреттілік
Социомәдени құзыреттілік
Стратегиялық құзыреттілік

Ал И.Л. Бим өзінің жұмыстарында қатысымдық құзыреттіліктің келесі құрамын атап кетеді [5]:

2-кесте – И.Б. Бимнің қатысымдық құзыреттілігі

Қатысымдық құзыреттілік

Тілдік құзыреттілік
Сөздік құзыреттілік
Социомәдени құзыреттілік
Тематикалық құзыреттілік

Осы екі кестеден көріп тұрғанымыздай қатысымдық құзыреттілік басқа да құзыреттілік түрлерін, яғни лингвистикалық құзыреттілік, социолингвистикалық құзыреттілік, дискурсивтік құзыреттілік, социомәдени құзыреттілік, әлеуметтік құзыреттілік, стратегиялық құзыреттілік, тілдік құзыреттілік, сөздік құзыреттілік, тематикалық құзыреттілік қамтиды. Екі кестеден И.Л. Бимнің ұсынып отырған қағидасындағы ерекшелікті анық аңғаруға болады.

Қатысымдық құзыреттілікті қалыптастыру кезінде қатысымдық әдістемені қолдану маңызды. Осыған байланысты білімдік үдерісті қатысымдық деп атауға мүмкіндік беретін төмендегі сиптамалармен жүрген дұрыс:

1. Шеттілдік білім болуы;
2. Шынайы тілдесу;
3. Тұлғалық ой;
4. Кез-келген әрекеттің мотивациялануы;
5. Ойлау белсенділігі;
6. Тілдесудің басқа сөз әрекетімен байланысы;
7. Жағдаят өзара қатынас жүйесі секілді;
8. Функционалдық;
9. Жаңалық және эвристикалық;
10. Проблемалық.

Барлық құрамдас қатысымдық құзыреттіліктің өзара қатынасын қалыптастыруды қамтамасыз ету:

1. Қатысымдық іскерліктің дамуы (тілдік білім мен дағдының дамуымен бірдей), дәлірек айтсақ:
  - Әр түрлі қиын емес мәтіндердің мазмұнын оқи және түсіне алу (түгелімен немесе негізінде);
  - Тұрмыстық, мәдени тілдесу негізінде ауызша диалог құра білу;
  - Өзі туралы, өзін қоршаған орта туралы қысқаша ауызша монолог құра білу, оқыған мәтіннің мазмұнын бере білу;
  - Қарапайым мағлұматты жазбаша бере білу, хат жаза алу.

2. Жаплы оқулық және арнайы оқулық іскерліктерді дамыту (оқи алу іскерлігі-кітаппен, оқулықпен, анықтамалық әдебиетпен жұмыс істеу, аударманы пайдалану).

3. Өтемдеуіш іскерліктің дамуы (тілдік амалдардың тапшылығы кезінде синонимді қолданудың арқасында қиын жағдайдан шығу).

4. Мәдениетті меңгеруге оқушыларды тәрбиелеу, бұл төмендегіні қалыптастыруға негіз болады:

- адамгершілік құндылықтар жүйелері;
- әлемге эмоционалдық қатынас;
- шетел тіліне, ұлттық мәдениетіне, өзара түсінушілік, толеранттылыққа жақсы қатынаста болу;
- шетел тілін оқудың маңыздылығын түсіну.

5. Білім алушыларда ізденушілік іскерлігін дамыту:

- тілдік және танымдық қабілеттіліктерді;
- бағдарларды, сезімдерді және эмоцияларды;
- шетелдік тілдесуге түсу қабілеті және дайындығы, шетел тілінде өз бетімен білімге деген қажеттілік.

6. Шетел тіл амалдарының құрылуы:

- өз ойлау ерекшелігін түсіну;
- оқып жатқан тілді ана тілімен салыстыру, әр тілдің ерекшелігін сезіну;
- елдің мәдениет, тарих және салт-дәстүрлері туралы білу;
- ұлттық мәдениеттің (өзінің және өзгенің) жетістіктері туралы [6].

Қорыта кеткенде, шетел тілін оқыту ба-рысында қатысымдық құзыреттілікті дамыту өте маңызды. Шетелдік ғалымдардың пікіріне сүйене отырып, шетел тілі сабағында қатысым-дық құзыреттіліктің маңыздылығына көзіміз жетті. Қатысымдық құзыреттіліктерді дамытуда мына мәселелерге көңіл аудару қажет:

- өзін ауызша және жазбаша түсіндіру, сауална-ма, өтініш, түйіндеме, хат, құттықтау хат жаза алу,
- өз тобында, білім ордасында, елін мәде-ниетаралық тілдесу жағдаятында елестете алу,
- айналадағы мен алыстағы адамдармен және оқиғалармен өзара әрекеттесу тәсілдерін меңгеру;
- ауызша хабарлама айту, сұрақ қоя білу, диа-логты құра алу;
- түрлі сөйлеу іскерліктерін (монолог, диалог, оқу, хат), лингвистикалық және тілдік құзырет-тіліктерді меңгеру;
- топта бірлескен іскерлік тәсілдерін, тілдесу жағдаятында әрекет негіздерін меңгеру; ымыра-ларды іздеу және таба білу;
- көпмәдениеттік, көпэтникалық және көпкон-фессионалдық қоғамда тарихи күретамыр және әртүрлі ұлттық жалпылық пен әлеуметтік топтар-дың дәстүрлерін білудің негізінде құрылған пози-тивтік дағдылар тілдесуіне ие болу [7, 8].

Әдебиеттер

- 1 Садохин А.Г. Введение в теорию межкультурной коммуникации. – М.: Высшая школа, 2004.
- 2 Кабардов М.К. Языковые и коммуникативные способности. – М.: Педагогика, 1989.
- 3 Арцишевская Е.В. Способности и склонности. – М.: Педагогика, 1989.
- 4 Зимняя И.А. Ключевые компетентности как резульативно-целевая основа компетентностного подхода в образова-нии. – М.: Московский исследовательский центр подготовки специалистов, 2004.
- 5 Гальперин П.Я. Актуальные проблемы возрастной психологии. – М.: Издательство Московского университета, 1978.
- 6 Бим И.Л. Обязательный минимум содержания основных образовательных программ. – М.: Педагогика, 1999.
- 7 Хухлаева О.В. Психология развития: молодость, зрелость, старость. Учебное пособие. – М.: Педагогика, 2002.
- 8 Бим И.Л. Некоторые проблемы обучения диалогической речи // Иностранные языки в школе. – 1979. – №5. – Б. 20.
- 9 Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. Методика обучения иностранному языку в средней школе. – Москва: Просвещение, 1991. – Б. 82.

References

- 1 Sadohin A.G. Vvedenie v teoriju mezhkul'turnoj kommunikacii. – M.: Vysshaja shkola, 2004.
- 2 Kabardov M.K. Jazykovye i kommunikativnye sposobnosti. – M.: Pedagogika, 1989.
- 3 Arcishevckaja E.V. Sposobnosti i sklonnosti. – M.: Pedagogika, 1989.
- 4 Zimnjaja I.A. Kljuचेvye kompetentnosti kak rezуul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii. – M.: Moskovskij issledovatel'skij centr podgotovki specialistov, 2004.
- 5 Gal'perin P.Ja. Aktual'nye problemy vozrastnoj psihologii. – M.: Izdatel'stvo Moskovckogo universiteta, 1978.
- 6 Bim I.L. Objzatel'nyj minimum soderzhaniya osnovnyh obrazovatel'nyh programm. – M.: Pedagogika, 1999.
- 7 Huhlaeva O.V. Psihologija razvitija: molodost', zrelost', starost'. Uchebnoe posobie. – M.: Pedagogika, 2002.
- 8 Bim I.L. Nekotorye problemy obuchenija dialogicheskoj rechi // Inostrannye jazyki v shkole. – 1979. – №5. – B. 20.
- 9 Rogova G.V., Rabinovich F.M., Saharova T.E. Metodika obuchenija inostoannomu jazyku v srednej shkole. – Moskva: Prosveshhenie, 1991. – B. 82.